

NHẬN THỨC CỦA SINH VIÊN SƯ PHẠM VỀ KỸ NĂNG TƯ VẤN HƯỚNG NGHIỆP

NGUYỄN VĂN BẮC, NGUYỄN BÁ PHU

Khoa Tâm lý - Giáo dục, Trường Đại học Sư phạm, Đại học Huế

Tóm tắt: Kỹ năng tư vấn hướng nghiệp là một trong những năng lực quan trọng mà sinh viên sư phạm cần phát triển để có thể triển khai hoạt động hướng dẫn, định hướng chọn nghề cho học sinh phổ thông trong tương lai. Nghiên cứu khảo sát nhận thức và hiểu biết về kỹ năng tư vấn hướng nghiệp của 192 sinh viên năm thứ 4 của trường Đại học Sư phạm, Đại học Huế. Kết quả nghiên cứu cho thấy, sinh viên chưa thực sự hiểu được tầm quan trọng và sự cần thiết của kỹ năng này. Nhận thức của sinh viên về các kỹ năng liên quan và các kỹ năng cơ bản cần có để tư vấn còn hạn chế. Mức độ đạt được về kỹ năng tư vấn hướng nghiệp ở sinh viên chưa đáp ứng yêu cầu của nghề nghiệp. Kết quả nghiên cứu cũng chỉ ra sinh viên mong muốn được được trang bị thêm các kiến thức, kỹ năng về tư vấn hướng nghiệp mà sau này họ sẽ đảm nhiệm. Trên cơ sở kết quả nghiên cứu này, bài viết đề xuất các biện pháp nhằm phát triển kỹ năng tư vấn hướng nghiệp cho sinh viên sư phạm, đáp ứng các yêu cầu về chuẩn nghề nghiệp mới.

Từ khóa: Kỹ năng; Kỹ năng tư vấn hướng nghiệp; Sinh viên sư phạm.

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

Trong số rất nhiều các yếu tố tâm lý, xã hội, giáo dục, cá nhân có tác động đến việc lựa chọn nghề nghiệp của học sinh phổ thông (Germeijs và Verschueren, 2006) thì định hướng nghề nghiệp của giáo viên là một trong những yếu tố quan trọng nhất (Law và Arthur, 2003). Hoạt động định hướng nghề nghiệp tốt còn có tác dụng quay trở lại, ảnh hưởng tích cực đến quá trình phấn đấu học tập của học sinh phổ thông nhằm đáp ứng được yêu cầu của nghề nghiệp được định hướng và chọn lựa (Justin, Xiongyi và Yvona, 2010). Với tầm quan trọng này, ngày 18 tháng 12 năm 2017 Bộ Giáo dục và Đào tạo đã ra ra thông tư số 31/2017/TT-BGDĐT về hướng dẫn thực hiện công tác tư vấn tâm lý cho học sinh trong trường phổ thông, trong đó xác định tư vấn hướng nghiệp là trung tâm. Đồng thời Bộ Giáo dục và Đào tạo đã ra quyết định số 1876/QĐ-BGDĐT ngày 21 tháng 5 năm 2018 ban hành Chương trình bồi dưỡng năng lực tư vấn cho giáo viên phổ thông làm công tác tư vấn cho học sinh. Sinh viên sư phạm là những nhà giáo trong tương lai, ngoài việc giảng dạy và giáo dục học sinh, thì các em còn tham gia công tác tư vấn cho học sinh về nhiều mặt trong đó có hướng nghiệp. Do vậy, trong đào tạo, các trường sư phạm cần tăng cường nâng cao kỹ năng tư vấn cho sinh viên. Các nhà sư phạm đã khẳng định kỹ năng tư vấn hướng nghiệp là một trong những bộ phận quan trọng cấu thành nên năng lực hướng nghiệp của người giáo viên. Với tầm quan trọng trên, chúng tôi tiến hành khảo sát thực trạng kỹ năng tư vấn hướng nghiệp ở sinh viên và từ đó đề xuất các biện pháp để nâng cao kỹ năng tư vấn cho sinh viên nhằm đáp ứng yêu cầu về chuẩn nghề nghiệp của người giáo viên.

2. KHÁCH THỂ VÀ PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU

2.1. Khách thể nghiên cứu

Để tìm hiểu thực trạng kỹ năng tư vấn hướng nghiệp ở sinh viên sư phạm, chúng tôi tiến hành nghiên cứu 192 sinh viên năm 4 của trường Đại học Sư phạm, Đại học Huế. Vào thời điểm khảo sát, số khách thể được khảo sát đều được chuẩn bị các kiến thức và các kỹ năng nghề nghiệp cơ bản, đã tham gia kiến tập và thực tập ở các trường phổ thông.

2.2. Phương pháp nghiên cứu

Nghiên cứu sử dụng điều tra bằng bảng hỏi và phỏng vấn sâu làm công cụ thu thập số liệu cơ bản, trong đó điều tra bằng bảng hỏi là phương pháp chính. Bảng điều tra được thiết kế gồm các nội dung cơ bản sau: nhận thức về sự cần thiết của kỹ năng tư vấn hướng nghiệp ở sinh viên sư phạm, mức độ hiểu biết các kỹ năng tư vấn hướng nghiệp, biểu hiện về kỹ năng tư vấn hướng nghiệp, sự mong muốn được trang bị kiến thức và kỹ năng tư vấn hướng nghiệp ở sinh viên sư phạm. Bảng hỏi có chỉ số Cronbach's = 0,871, đạt mức độ tin cậy cao, có thể sử dụng để triển khai lấy số liệu. Trong bài viết này, chúng tôi tập trung đánh giá nhận thức của sinh viên về sự cần thiết của kỹ năng tư vấn hướng nghiệp ở sinh viên sư phạm, mức độ hiểu biết về các kỹ năng tư vấn cơ bản và kỹ năng tư vấn hướng nghiệp, mong muốn được trang bị kiến thức, kỹ năng này ở sinh viên và từ đó đề xuất các biện pháp để nâng cao các kỹ năng tư vấn hướng nghiệp ở sinh viên sư phạm nhằm đáp ứng chuẩn nghề nghiệp mà yêu cầu của đổi mới giáo dục phổ thông đòi hỏi.

3. KẾT QUẢ NGHIÊN CỨU

3.1. Đánh giá của sinh viên về sự cần thiết của kỹ năng tư vấn hướng nghiệp

Kết quả khảo sát nhận thức của sinh viên sư phạm về sự cần thiết của kỹ năng tư vấn hướng nghiệp cho thấy, đa số sinh viên cho rằng người giáo viên ở trường phổ thông ngoài kiến thức chuyên môn nghiệp vụ thì phải có các kiến thức và kỹ năng tư vấn hướng nghiệp ở mức rất cần thiết và cần thiết với 171 sinh viên chiếm 89%.

Bảng 1. Nhận thức về sự cần thiết của kỹ năng tư vấn hướng nghiệp ở sinh viên

TT	Mức độ	Số lượng	Tỷ lệ %
1	Rất cần thiết	64	33,3
2	Cần thiết	107	55,7
3	Thỉnh thoảng cần thiết	9	4,7
4	Không cần thiết	12	6,3
Tổng		192	100,0

Sự nhận thức này rất tốt và là tiền đề để sinh viên tích cực rèn luyện các kỹ năng nghề nghiệp, trong đó có kỹ năng tư vấn và chuẩn bị nghề nghiệp sau này. Tuy nhiên vẫn còn số ít sinh viên nhận thức chưa tốt về kỹ này, cụ thể có 21 sinh viên chiếm 11% cho rằng thỉnh thoảng cần thiết và không cần thiết. Tuy số lượng sinh viên này không nhiều nhưng nhà trường, giảng viên cần nâng cao hơn nữa nhận thức cho sinh viên về các nhiệm vụ của người giáo viên trước đòi hỏi mới của giáo dục phổ thông.

3.2. Đánh giá mức độ hiểu biết về kỹ năng tư vấn hướng nghiệp của sinh viên

Để có cơ sở đề xuất biện pháp, nghiên cứu đã tiến hành khảo sát sự hiểu biết của sinh viên về kỹ năng tư vấn hướng nghiệp, kết quả cho thấy ở bảng 2 sau đây:

Bảng 2. *Mức độ hiểu biết về kỹ năng tư vấn hướng nghiệp của sinh viên sư phạm*

TT	Mức độ hiểu biết về kỹ năng tư vấn	Số lượng	Tỷ lệ %
1	Hiểu biết rất đầy đủ về kỹ năng tư vấn	4	2,1
2	Hiểu biết đầy đủ về kỹ năng tư vấn	12	6,3
3	Hiểu biết chưa đầy đủ về kỹ năng tư vấn	132	68,8
4	Chưa biết về kỹ năng tư vấn	44	22,9
Tổng		192	100,0

Mức độ hiểu biết rất đầy đủ và hiểu biết đầy đủ về các kỹ năng tư vấn hướng nghiệp của sinh viên còn rất thấp, với khoảng 16 sinh viên chiếm 8,4 %. Đa số sinh viên hiểu biết chưa đầy đủ và chưa biết về kỹ năng tư vấn nghiệp, với 176 sinh viên chiếm 91,7%. Kết quả trên cho thấy, cần có những chương trình đào tạo hoặc tập huấn cho sinh viên về các kỹ năng cơ bản của tư vấn cũng như các kỹ năng tư vấn hướng nghiệp để sinh viên có thể hiểu biết kỹ, từ đó có phương hướng trong học tập và rèn luyện.

3.3. Mức độ đạt được về kỹ năng tư vấn cơ bản ở sinh viên sư phạm

Các nghiên cứu trước đây đã chỉ ra rằng, để thực hiện các kỹ năng tư vấn chuyên sâu thì người tư vấn phải có được kỹ năng tư vấn cơ bản (Nguyễn Đức Sơn, 2019). Do vậy, nghiên cứu tiến hành khảo sát mức độ đạt được về kỹ năng tư vấn cơ bản ở sinh viên.

Bảng 3. *Mức độ đạt được về kỹ năng tư vấn hướng nghiệp của sinh viên sư phạm*

STT	Các kỹ năng cơ bản	ĐTB	ĐLC
1	Kỹ năng thiết lập mối quan hệ khi tư vấn với học sinh	2,22	0,39
2	Kỹ năng hỏi khi tư vấn cho học sinh	1,94	0,57
3	Kỹ năng quan sát biểu hiện ở học sinh	2,20	0,36
4	Kỹ năng lắng nghe khi tư vấn với học sinh	1,97	0,51
5	Kỹ năng thấu hiểu khi tư vấn học sinh	2,07	0,58
6	Kỹ năng phản hồi khi tư vấn học sinh	2,11	0,42
Tổng cộng		2,08	0,47

Chú thích: ĐTB: Điểm trung bình, $1 \leq \text{ĐTB} \leq 4$; ĐLC: Độ lệch chuẩn

Kết quả khảo sát cho thấy: các kỹ năng tư vấn cơ bản ở sinh viên sư phạm chưa thực sự tốt với ĐTB chung của các kỹ năng cơ bản là 2,08/4. Một số kỹ năng ở mức độ yếu như kỹ năng hỏi khi tư vấn cho học sinh với ĐTB là 1,94/4 và kỹ năng lắng nghe khi tư vấn cho học sinh với ĐTB là 1,97/4. Một số kỹ năng khác có tốt hơn nhưng chỉ mức độ trung bình như Kỹ năng quan sát biểu hiện ở học sinh; Kỹ năng thấu hiểu khi tư vấn học sinh và Kỹ năng phản hồi khi tư vấn học sinh. Thực tế trong chương trình đào tạo, các môn học nhằm hình thành và phát triển các kỹ năng này ở sinh viên chưa được quan tâm nhiều, sinh viên sư phạm được trang bị các kỹ năng này rất hạn chế, chỉ một phần nhỏ của môn tâm lý học sư phạm và một vài vấn đề trong học phần giáo dục học. Qua

trao đổi với một số sinh viên về các kỹ năng tư vấn ở sinh viên, các em cho rằng một số các kỹ năng có được là do tự nghiên cứu và được thầy cô nói qua chứ chưa được thực hành nên các kỹ năng tư vấn của chúng em chưa thực sự tốt. Kết quả nghiên cứu này cho thấy, nhà trường cần có các giải pháp cụ thể để trang bị cho sinh viên các kiến thức về tư vấn và kỹ năng tư vấn để các em khi ra trường đáp ứng được yêu cầu về chuẩn nghề nghiệp ở giáo viên.

3.4. Mức độ đạt được về kỹ năng tư vấn hướng nghiệp ở sinh viên sư phạm

Kỹ năng tư vấn hướng nghiệp là kỹ năng chuyên biệt được giáo viên sử dụng chủ yếu trong hoạt động tư vấn gồm: 1) kỹ năng giúp học sinh nhận thức về xu hướng nghề nghiệp của bản thân, 2) kỹ năng sử dụng các phương pháp đề hướng dẫn học sinh nhận thức khả năng của bản thân, 3) kỹ năng hướng dẫn học sinh nhận thức các nội dung nghề nghiệp, 4) kỹ năng sử dụng các phương pháp hướng dẫn học sinh nhận thức về nội dung nghề nghiệp, 5) kỹ năng hướng dẫn học sinh lập kế hoạch nghề nghiệp và 6) kỹ năng sử dụng các phương pháp hướng dẫn học sinh sử dụng các phương pháp hướng dẫn học sinh xây dựng kế hoạch nghề nghiệp (Huỳnh Văn Sơn 2016).

Bảng 4. *Mức độ đạt được về kỹ năng tư vấn hướng nghiệp của sinh viên sư phạm*

STT	Mức độ đạt được về kỹ năng tư vấn hướng nghiệp	ĐTB	ĐLC
1	Kỹ năng hướng dẫn học sinh nhận thức bản thân	2,20	0,71
2	Kỹ năng sử dụng các phương pháp hướng dẫn học sinh nhận thức bản thân	1,90	0,46
3	Kỹ năng hướng dẫn học sinh các nội dung nhận thức về nghề	2,15	0,48
4	Kỹ năng sử dụng các phương pháp hướng dẫn học sinh nhận thức nghề nghiệp	2,11	0,49
5	Kỹ năng hướng dẫn học sinh lập kế hoạch nghề nghiệp	2,12	0,37
6	Kỹ năng sử dụng các phương pháp hướng dẫn học sinh lập kế hoạch nghề nghiệp	2,10	0,53
Tổng cộng		2,10	0,56

Chú thích: ĐTB: Điểm trung bình, $1 \leq \text{ĐTB} \leq 4$; ĐLC: Độ lệch chuẩn

Kết quả khảo sát cho thấy, nhìn chung kỹ năng tư vấn hướng nghiệp ở sinh viên sư phạm ở mức trên trung bình với ĐTB chung là 2,10/4. Trong nhóm kỹ năng này thì kỹ năng hướng dẫn học sinh nhận thức về bản thân gồm các kỹ nhỏ như: “*Biết hướng dẫn học sinh đánh giá và phân tích sở thích của các em; Biết hướng dẫn học sinh đánh giá và phân tích năng lực; Biết hướng dẫn học sinh đánh giá và phân tích tính cách; Biết giúp học sinh xác định rõ hoàn cảnh gia đình hiện có; Biết hướng dẫn học sinh đánh giá và phân tích giá trị nghề nghiệp; Biết giúp học sinh xác định được mong muốn, ước mơ, hy vọng và mục tiêu cuộc đời*” được sinh viên đánh giá ở mức đạt được tốt nhất với ĐTB chung là 2,20/4. Mặc dù ở mức độ tốt nhưng các kỹ năng trên chỉ ở mức trên trung bình. Nhóm kỹ năng đạt mức độ thấp nhất là kỹ năng sử dụng các phương pháp hướng dẫn học sinh nhận thức bản thân với ĐTB chung là 1,90. Nhóm kỹ năng này bao gồm

các kỹ năng nhỏ như “*Hướng dẫn học sinh làm bài tập tự đánh giá bản thân; Có khả năng trao đổi với học sinh; Hướng dẫn học sinh làm các bài trắc nghiệm về nghề; Biết hướng dẫn học sinh tham gia các hoạt động trải nghiệm; Biết giúp học sinh đánh giá bản thân qua kết quả học tập; Quan sát sự thể hiện của học sinh trong quá trình học tập*”. Các nhóm kỹ năng tư vấn hướng nghiệp còn lại cũng chỉ đạt mức trung bình. Kết quả này cho thấy sự cần thiết phải tổ chức, bồi dưỡng và tăng cường tập huấn cho sinh viên về các kỹ năng tư vấn. Tư vấn hướng nghiệp là một nhiệm vụ của nhà trường, người giáo viên phải được trang bị các kỹ năng trên để hoàn thành tốt các nhiệm vụ được giao.

3.5. Mong muốn phát triển kỹ năng tư vấn hướng nghiệp ở sinh viên sư phạm

Để có cơ sở phát triển kỹ năng tư vấn hướng nghiệp ở sinh viên, chúng tôi tiến hành khảo sát về mong muốn có các kỹ năng tư vấn hướng nghiệp ở sinh viên, kết quả nghiên cứu cho thấy phần lớn sinh viên rất mong muốn và mong muốn được trang bị các kiến thức và kỹ năng tư vấn hướng nghiệp để các em chuẩn bị tốt cho nghề nghiệp sau này, với tỷ lệ là 63%.

Bảng 5. Mong muốn được đào tạo kỹ năng tư vấn hướng nghiệp ở sinh viên sư phạm

TT	Mức độ	Số lượng	Tỷ lệ %
1	Rất mong muốn	40	20,8
2	Mong muốn	81	42,2
3	Có cũng được và không cũng được	50	26,0
4	Không mong muốn	21	10,9
Tổng cộng		192	100.0

Bên cạnh đó, vẫn có một số sinh viên nhận thức chưa tốt về kỹ năng tư vấn hướng nghiệp, các em cho rằng “có cũng được và không cũng được”, chiếm 26%. Còn lại 10% sinh viên không mong muốn có thêm các kỹ năng. Số lượng này tuy ít nhưng cũng ảnh hưởng tới chất lượng đào tạo của trường. Thiết nghĩ cần phải tăng cường nâng cao nhận thức hơn nữa cho sinh viên về các yêu cầu của chuẩn nghề nghiệp để các em tích cực hơn trong học tập và rèn luyện về kỹ năng tư vấn.

4. KẾT LUẬN VÀ ĐỀ XUẤT

Tư vấn hướng nghiệp cho học sinh là nhiệm vụ rất quan trọng của nhà trường, sự lựa chọn nghề nghiệp phù hợp với năng lực, sở thích của học sinh và phát huy khả năng của các em trong nghề nghiệp phụ thuộc rất nhiều vào công tác tư vấn hướng nghiệp cho học sinh trong nhà trường. Để làm tốt công tác này, người giáo viên phải có các kỹ năng tư vấn, đặc biệt là kỹ năng tư vấn hướng nghiệp. Sinh viên sư phạm là những nhà giáo trong tương lai, là những người sẽ đảm nhiệm công việc này theo yêu cầu chuẩn nghề nghiệp. Kết quả nghiên cứu cho thấy, nhận thức của sinh viên về sự cần thiết của kỹ năng tư vấn nghề nghiệp chưa cao, một số sinh viên còn chưa hiểu rõ các kỹ năng tư vấn nghề nghiệp là như thế nào. Kết quả nghiên cứu còn chỉ ra mức độ đạt được các kỹ năng tư vấn cơ bản và kỹ năng tư vấn chuyên sâu về hướng nghiệp còn thấp, đa số ở mức độ trung bình. Với số liệu trên cho thấy, cần phải tăng cường phát triển kỹ năng tư

vấn hướng nghiệp cho sinh viên. Từ các vấn đề trên, chúng tôi đề xuất một số biện pháp sau để phát triển kỹ năng tư vấn hướng nghiệp cho sinh viên sư phạm.

- Tăng cường nâng cao nhận thức cho sinh viên về nhiệm vụ mới của người giáo viên trước yêu cầu của đổi mới giáo dục phổ thông, giáo viên là lực lượng phải tham gia vào công tác tư vấn cho học sinh.
- Tổ chức các lớp tập huấn, bồi dưỡng cho sinh viên các kiến thức về tư vấn học đường và các kỹ năng tư vấn học đường.
- Nghiên cứu, lồng ghép các kiến thức và kỹ năng tư vấn học đường vào chương trình đào tạo thông qua một số môn học như tâm lý học, giáo dục học và môn hoạt động trải nghiệm.
- Tổ chức các buổi xemina, trao đổi và đưa ra các tình huống về mong muốn của học sinh về tư vấn hướng nghiệp để các em trao đổi, định hướng các tư vấn.
- Mời các giáo viên phổ thông đã có kinh nghiệm trong công tác tư vấn đến trao đổi và tổ chức cho sinh viên sư phạm làm quen với công tác này.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Bộ Giáo dục và Đào tạo (2017). Thông tư 31/2017/TT- BGDDT ngày 18 tháng 12 năm 2017 về *hướng dẫn công tác tư vấn tâm lý cho học sinh trong trường phổ thông*.
- [2] Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018). Quyết định số 1876/QĐ-BGDĐT ngày 21 tháng 5 năm 2018 về ban hành *Chương trình bồi dưỡng năng lực tư vấn cho giáo viên phổ thông làm công tác tư vấn cho học sinh*.
- [3] Nguyễn Đức Sơn (2019). *Tài liệu Bồi dưỡng năng lực cho cán bộ, giáo viên làm công tác tư vấn tâm lý trong trường phổ thông*. NXB Giáo dục Việt Nam.
- [4] Huỳnh Văn Sơn (2016). Thực trạng kỹ năng tư vấn hướng nghiệp của giáo viên bộ môn ở trường THPT tại TPHCM nhìn về việc bồi dưỡng năng lực nghề nghiệp cho giáo viên trung học hiện nay- *Kỷ yếu hội thảo Chuẩn nghề nghiệp giáo viên phổ thông, khung năng lực nghề nghiệp giảng viên sư phạm và vấn đề nâng cao chất lượng đào tạo, bồi dưỡng giáo viên của các trường sư phạm*.
- [5] Law, W., & Arthur, D. (2003). What factors influence Hong Kong students in their choice of a career in nursing? *International Journal of Nursing Studies*, 40(1), 23-32.
- [6] Justin, C. P., & Xiongyi, L., & Yvona, P. (2010). School engagement as a mediator of academic performance among urban youth: The role of career preparation, parental career support, and teacher support. *The Counseling Psychologist*, 38 (2) 269-295.
- [7] Germeijs, V., & Verschuere, K. (2006). High school students' career decision-making process: A longitudinal study of one choice. *Journal of Vocational Behavior*, 68 (2006) 189-204.

Title: TEACHER STUDENTS' PERCEPTIONS OF OCCUPATIONAL COUNSELLING

Abstract: Occupational counselling is an important skill required of teacher students to be able to provide career guidance for school students. This study investigated the perceptions and understanding of occupational counsel of 192 students of Hue University of Education as future career counsellors. The study has shown students' limited perceptions of the necessity of this skill, of basic sub-skills required of occupational counselling. The students' self-rated overall perceptions of career mentoring still remain at the average level. The study also shows the participants' wish to be provided with more knowledge and skills of mentoring career for school students. On the basis of the findings, the study suggests implications for enhancing occupational counselling skills and subskills to help teacher students meet the new requirements of teacher competencies.

Keywords: Occupational counselling, teacher students.